

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De invloedrijke personele samenstelling van een adviesorgaan

Broek, Dennis van den

Citation

Broek, D. van den. (2023). *De invloedrijke personele samenstelling van een adviesorgaan*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3656335>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SCRIPTIE

AFSTUDEERSEMINAR BELEID EN BELEIDSVORMING

DENNIS VAN DEN BROEK

S2329018

30-06-2023

Woordenaantal: 9996

Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

1. Inleiding en onderzoeksvraag	3
1.1. Rol van het OMT tijdens de coronapandemie.....	3
1.2. Onderzoeksvraag en deelvragen.....	4
1.3. Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie.....	4
1.4. Leeswijzer.....	5
2. Theorie	7
2.1. Stand van wetenschappelijk onderzoek.....	7
2.2. Overlegvorm van de nationale staten	8
2.3. Hypotheses.....	10
3. Onderzoeksopzet en dataverzameling	12
3.1. Onderzoeksopzet.....	12
3.2. Conceptualisering en operationalisering	12
3.3. Casusselectie.....	13
3.3.1. Motivatie voor de casusselectie van Nederland	14
3.3.2. Motivatie voor de casusselectie van België.....	14
3.3.3. Motivatie voor de casusselectie van Frankrijk.....	15
3.3.4. Motivatie voor de casusselectie van Spanje.....	16
3.4. Dataverzameling en data-analyse.....	16
3.5. Reflectie op betrouwbaarheid en validiteit.....	17
4. Analyse	19
4.1. Coronamaatregelen in Nederland.....	19
4.2. Coronamaatregelen in België.....	20
4.3. Coronamaatregelen in Frankrijk.....	22
4.4. Coronamaatregelen in Spanje.....	23
4.5. Algemene bevindingen.....	25
5. Conclusie en discussie	28
5.1. Opzet en resultaten.....	28
5.2. Sterke en zwakte punten van mijn onderzoek.....	29
5.3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	30
6. Literatuurlijst	32

De invloedrijke personele samenstelling van een adviesorgaan

Samenvatting: *De invloed van experts op het coronabeleid staat in dit onderzoek centraal. In Nederland is de invloed van het OMT op het beleid van de regering uitgebreid gediscussieerd. Dit adviesorgaan bestond gedurende de pandemie uit medische analisten. Het doel van het onderzoek is om de invloed van de personele samenstelling van een adviesorgaan te achterhalen. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen een monodisciplinair adviesorgaan en een multidisciplinair adviesorgaan. Aan de hand van een documentstudie naar de staten Nederland, België, Frankrijk en Spanje blijken dergelijke verschillen van invloed te zijn op politiek beleid. De personele samenstelling van een adviesorgaan heeft zowel politieke als maatschappelijke implicaties.*

1. Inleiding en onderzoeksvraag

1.1. Rol van het OMT tijdens de coronapandemie

Op 27 februari 2020 werd in Nederland de eerste coronabesmetting geconstateerd bij een man in Tilburg (Rijksoverheid, z.d.). Vervolgens trof de Nederlandse overheid in maart 2020 de eerste maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus. Een intelligente lockdown werd aangekondigd, waardoor horeca, scholen en kinderopvang moesten sluiten. Verder werden hygiënemaatregelen ingevoerd, bestaande uit handen wassen, niezen in de elleboog, anderhalve meter afstand houden en geen handen schudden (Rijksoverheid, z.d.). Overwegend hadden de coronapandemie en de bijbehorende maatregelen een negatieve impact op de economie, de samenleving en de mentale gezondheid van de bevolking (RIVM, 2022, pp. 102-103).

De maatregelen van de overheid leidde mede daardoor tot veel discussie in Nederland.

Onlangs verscheen een rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid waarin kritiek werd geuit op de beslissingen van de overheid. De effecten van de coronamaatregelen waren onduidelijk en er was een gebrek aan monitoring en evaluaties. Er werden politieke beslissingen genomen met grote maatschappelijke consequenties, zonder dat deze beslissingen voldoende wetenschappelijk waren onderbouwd (Van Den Dool, 2022).

Bij de uitbraak van het coronavirus stelde het RIVM het Outbreak Management Team samen. Het OMT mocht gedurende de pandemie de Nederlandse overheid adviseren in het maken van politieke keuzes. Binnen het OMT overlegden specialisten regelmatig met elkaar over hoe de coronapandemie volgens hen het beste aangepakt kon worden. De experts zaten op

persoonlijke titel in het OMT. Als team kregen zij de opdracht om met onafhankelijk advies te komen, waarna dit advies werd doorgestuurd naar het Bestuurlijk Afstemmingsoverleg (BAO). Dit orgaan beoordeelde de beoogde maatregelen op haalbaarheid en uitvoerbaarheid, waarna het advies terechtkwam bij het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (RIVM, 2022).

De directeur van het Centrum Infectieziektebestrijding van het RIVM was tevens voorzitter van het OMT. Het hoofd van de Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding was de secretaris van het OMT. Het adviesorgaan had verder een aantal vaste deelnemers die betrokken waren bij het Nederlands Huisartsen Genootschap, de Nederlandse Vereniging van Medische Microbiologie en het Landelijk Overleg Infectieziektebestrijding. Om belangenverstremming te voorkomen vulde elk lid van het OMT een belangenverklaring in, waardoor informatie over nevenfuncties en persoonlijke belangen gecontroleerd kon worden (RIVM, 2022).

1.2. Onderzoeksvraag en deelvragen

Ondanks de onafhankelijkheid van de leden bestond het OMT voornamelijk uit specialisten actief binnen de medische sector. Een diverse samenstelling, bestaande uit medici, sociologen, economen en psychologen, had wellicht ander politiek beleid als gevolg gehad. Iedere expert vertegenwoordigd immers de kennis afkomstig uit zijn discipline. Een groep bestaande uit experts van verschillende disciplines had wellicht een andere dialoog opgeleverd. Daarnaast heeft de overlegstructuur van een staat wellicht invloed op het coronabeleid van de regering. Mijn doel is om door middel van een landenvergelijking de overeenkomsten en verschillen tussen het coronabeleid van de nationale staten te achterhalen.

De onderzoeksvraag van mijn scriptie luidt ‘wat is de relatie tussen disciplinaire input van experts en het coronabeleid?’. Deze hoofdvraag wens ik te beantwoorden door middel van twee deelvragen. Ten eerste wat de relatie is tussen een mono- of multidisciplinair adviesorgaan en het coronabeleid van nationale overheden. Ten tweede wat de relatie is tussen een ingebedde overlegstructuur en het coronabeleid van nationale overheden.

1.3. Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Er is eerder wetenschappelijk onderzoek verricht naar de onderzoeksvraag van mijn paper. Hodges, R., Caperchione, E., Van Helden, J. et al. (2022) hebben een soortgelijke landenvergelijking gemaakt tussen Duitsland, Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. De auteurs kwamen tot de conclusie dat het advies van experts gebaseerd was op hun

disciplinaire achtergrond, maar tevens beïnvloed werd door sociale en economische waarden (Hodges, Caperchione & Van Helden, 2022, p. 365).

Nederland is eveneens in mijn casusselectie opgenomen, net als in voorafgaand onderzoek. Mijn onderzoek bestudeert echter tevens nieuwe staten, namelijk België, Frankrijk en Spanje. Ik zal een documentstudie uitvoeren naar het coronabeleid van de vier staten. Hierin is mijn onderzoek gericht op de invloed van de personele samenstelling van adviesorganen. Daarnaast leg ik nadruk op de aanwezigheid van ingebedde overlegstructuren binnen de respectievelijke nationale staten. Er zijn immers meerdere sociologische en staatskundige factoren die een rol kunnen spelen bij de totstandkoming van politiek beleid. Een belangrijke factor hierin is de mogelijkheid tot overleg tussen verschillende actoren. Bij staten met overlegstructuur was het coronabeleid wellicht anders geweest ten opzichte van staten zonder overlegstructuur, aangezien meerdere actoren hierop invloed hebben kunnen uitoefenen (Angelova, Bäck, Müller & Strobl, 2018, pp. 284-287). Met mijn onderzoek hoop ik tot nieuwe bevindingen te komen en iets toe te voegen aan het huidige wetenschappelijke debat over de invloed van experts op politiek beleid.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt ten eerste in de bijdrage aan kennis over de invloed van experts op politiek beleid. Een belangrijk punt van mijn onderzoek is immers om de politieke consequenties van een mono- of multidisciplinair adviesorgaan aan te duiden. Daarnaast geeft het onderzoek inzicht in de besluitvorming die nationale staten gedurende de coronapandemie toepasten. Als een adviesorgaan qua deelnemers op een andere manier was samengesteld waren wellicht andere politieke keuzes gemaakt. Maatschappelijke bevindingen uit dit onderzoek kunnen tevens waardevol blijken richting de toekomst, in het geval een nieuwe pandemie uitbreekt. De politieke en maatschappelijke consequenties van een mono- of multidisciplinair adviesorgaan kunnen naar mijn verwachting fundamenteel zijn.

1.4. Leeswijzer

Het onderzoek is retrospectief ingericht, gezien de focus ligt op de coronapandemie en de bijbehorende maatregelen van de afgelopen jaren. Verder is het onderzoek X-Y-Z georiënteerd, waarin het voornamelijk gaat om de invloed van experts op het coronabeleid. Deze relatie wordt tevens onderzocht door de aanwezigheid van een ingebedde overlegstructuur binnen een nationale staat. In het theoretisch kader worden hypothesen aan de hand van wetenschappelijke literatuur gepresenteerd en bijbehorende concepten nader toegelicht. De theorie en hypothesen sluiten aan op de deelvragen van mijn onderzoek. In de

onderzoeksopzet wordt de manier van dataverzameling en operationalisering toegelicht. Hierdoor krijgt de lezer inzicht over de totstandkoming van de antwoorden op de onderzoeksvraag. Vervolgens worden de bevindingen van het onderzoek in de analyse toegelicht, waaruit enkele generalisaties worden getrokken. In de conclusie wordt ten slotte gereflecteerd op de implicaties van de bevindingen en de sterke en zwakke punten van mijn onderzoek.

2. Theorie

2.1. Stand van wetenschappelijk onderzoek

Er is sprake van een breed wetenschappelijk debat over de invloed van experts op politiek beleid. Dit heeft te maken met het feit dat in het politieke speelveld politici en beleidsmakers regelmatig een beroep doen op de kennis en ervaring die experts kunnen leveren. Experts zijn daarmee niet alleen in staat om beleid uit te voeren, maar tevens te beïnvloeden. De substantieve input van experts kan tot politieke implicaties leiden, aangezien experts de politieke idealen en overtuigingen van beleidsmakers gedeeltelijk vormen. De overtuigingen en idealen van experts verschillen echter per wetenschappelijke stroming en tijdperk. Naast de samenstelling van experts hangt de politieke invloed tevens af van sociaaleconomische waarden en de constitutionele structuur binnen een staat (Sabatier, 1987, pp. 649-658). Gezien de kennis die experts bezitten zijn politici en beleidsmakers niet in staat om beleid uit te voeren zonder inzet van de ambtenarij. Indien de samenwerking tussen experts onderling verbeterd en meer kennis wordt uitgewisseld kan dit leiden tot een collectieve toename van wetenschappelijke kennis. Deze verbeterde expertise heeft vervolgens een positieve invloed op meer wetenschappelijk gefundeerd beleid (Head, 2016, pp. 477-479).

De politieke invloed van experts op politiek beleid wordt tevens in twijfel getrokken door verschillende wetenschappers. De wetenschappelijke inbreng van experts kan immers ook gebruikt worden door politici om hun beleid te bevestigen (Newman, 2017, pp. 211-215). Politici doen dan vooral een beroep op experts als het hen gunstig uitkomt. Als politici en beleidsmakers vooral vanuit hun eigen overtuigingen te werk gaan, hebben experts daarmee een beperkte invloed op beleid (Lindvall, 2009, pp. 726-728).

Op basis van de literatuur stel ik in ieder geval dat experts invloed hebben op politiek beleid. Experts leveren kennis vanuit hun achtergrond die politici niet bezitten en dit wordt meegenomen in de vormgeving van politiek beleid. De fundamentele invloed van experts hangt echter af van de context binnen een specifieke staat.

Door Hodges, Caperchione en Van Helden (2022) is al eerder onderzoek verricht naar de invloed van experts op het coronabeleid. In Duitsland, Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk bleek dat politici voornamelijk een beroep deden op wetenschappers om hiermee hun politieke beleid te legitimeren. Daarnaast bleek een spanningsveld te bestaan tussen wetenschappers en politici, waarbij politici in de besluitvorming voornamelijk aandacht gaven aan sociale en economische waarden. Dit ging ten koste van het medische advies dat experts gaven. De rol van wetenschappelijk advies veranderde verder gedurende de pandemie. In het

begin van de pandemie luisterden politici voornamelijk naar het advies van medische analisten, maar deze gehorigheid veranderde richting het einde van de pandemie. Politici namen toen steeds vaker beslissingen in strijd met de wetenschappelijke opinie, uit angst voor de reactie van het volk. In het vergelijkende onderzoek werd tevens de institutionele achtergrond van de vier staten beschreven. Een belangrijke factor hierin bestaat uit of politieke beslissingen vooral op centraal of decentraal niveau werden genomen. Om een beleidsvoorstel uit te voeren moet het immers goedgekeurd worden door actoren. Hoe meer actoren invloed kunnen uitoefenen, hoe decentraler de staatsvorm is. Daarnaast werd het vage onderscheid tussen wetenschap en de politiek toegelicht. Adviesorganen bleken namelijk niet in iedere staat onafhankelijk te fungeren van de politiek (Hodges, Caperchione & Van Helden, 2022, pp. 260-265).

In mijn onderzoek zal ik mij richten op de adviesorganen van de vier staten. Hierbij gaat mijn aandacht uit naar de personele samenstelling van het adviesorgaan, iets wat in voorafgaand onderzoek nog niet eerder is gebeurd. Daarnaast leg ik nadruk op de overlegstructuur van een staat, als controlevariabele voor de invloed van experts op het coronabeleid. In het onderstaande tussenkopje leg ik uit waarom deze variabele naar mijn verwachting van invloed is op het coronabeleid.

2.2. Overlegvorm van de nationale staten

In mijn scriptie gaat het eveneens over de overlegstructuur van een nationale staat. Hiermee doel ik op hoeveel actoren invloed hebben op het coronabeleid. Een overlegstructuur heeft als doel dat de communicatie tussen partijen over het stellen en bereiken van doelstellingen effectief en efficiënt verloopt (House of control, z.d). In mijn onderzoek zal ik de aanwezigheid of afwezigheid van een ingebedde overlegstructuur binnen een staat beschrijven. Dit kan immers invloed hebben op het doorvoeren van beleid. Voor het doorvoeren van politieke verandering geldt namelijk dat zogeheten vetospelers hier toestemming voor moeten geven. Iedere vetospeler heeft de mogelijkheid om beleid af te keuren, te wijzigen of goed te keuren (Angelova, Bäck, Müller & Strobl, 2018, pp. 284-287). Voor de categorisering van staten met een ingebedde overlegstructuur en staten zonder een ingebedde overlegstructuur zal ik onderzoeken of sprake is van een consociationele democratie met een coöperatief kennisregime. Beide concepten licht ik in de onderstaande alinea's toe.

Ten eerste het begrip consociationele democratie, waaronder samenwerking valt tussen de elite in een diep verdeelde samenleving bestaande uit meerdere subculturen. De elite

vertegenwoordigt de mensen van de verschillende subculturen en sluit compromissen met elkaar, waardoor een staat op basis van een meerderheid of zelfs consensus bestuurd kan worden. Er is sprake van een stabiel bestuurlijk systeem met samenwerking tussen meerdere actoren, ondanks dat de samenleving verdeeld is. De stabiliteit van dit systeem hangt af van drie factoren: ten eerste de politieke cultuur van een staat, ten tweede de structuur van een staat en ten derde het gedrag van de elite. Indien de elite overwegend kiest voor coöperatie in plaats van competitie heeft dit als gevolg dat in een heterogeen land desondanks een hoge mate van politieke stabiliteit kan zijn. Het meest welbekende voorbeeld van een consociationele oplossing voor een gefragmenteerd systeem bestaat uit een meerderheidscoalitie. Hierdoor worden meerdere subculturen in een kartel van de elite vertegenwoordigd. Daarnaast hebben consociationele staten vaak een invloedrijk adviesorgaan, waarin wederom sprake is van een hechte samenwerking tussen de elite (Lijphart, 1969, pp. 211-215).

Lijphart categoriseert vier verschillende democratieën, bestaande uit twee verschillende dimensies. Een staat kan variëren op basis van politieke cultuur, bestaande uit een homogene en gefragmenteerde cultuur. Het gedrag van de elite kan variëren tussen coöperatief en competitief. Bij een staat met een homogene politieke cultuur en coöperatief gedrag onder de elite is sprake van een gedepolitiseerde democratie. Bij een staat met een homogene politieke cultuur en competitief gedrag onder de elite is sprake van een centripetale democratie. Bij een staat met een gefragmenteerde politieke cultuur en coöperatief gedrag onder de elite is sprake van een consociationele democratie. Bij een staat met een gefragmenteerde politieke cultuur en competitief gedrag onder de elite is sprake van centrifugale democratie (Lijphart, 1968, pp. 35-38).

		Politieke cultuur	
		Homogeen	Gefragmenteerd
Gedrag van de elite	Coöperatief	Gepolitiseerde democratie	Consociationele democratie
	Competitief	Centripetale democratie	Centrifugale democratie

Tabel 1: Lijpharts typologie van democratieën

De kern van consociationalisme is dat politieke instabiliteit als gevolg van een politiek gefragmenteerde cultuur voorkomen kan worden als de elite kiest voor coöperatie in plaats van competitie. De elite zal hiervoor kiezen indien de omstandigheden voor coöperatie gunstig voor hen zijn en wanneer het volk met deze keuze van de elite instemt, of als de

veiligheid van de elite gegarandeerd kan worden mocht dit niet het geval zijn (Andeweg, 2000, pp. 531-532).

Onderdeel van een consociationele democratie is tevens dat sprake is van een coöperatief kennisregime. Een consociationele democratievorm is namelijk van invloed op hoe ideeën tot stand komen binnen een staat en de manier waarop vervolgens met deze ideeën wordt omgegaan. Indien politici voor input van beleid vaak afhankelijk zijn van experts is sprake van een kennisregime. Deze experts zijn actief binnen organisaties die ideeën produceren en communiceren richting beleidsmakers. Hieronder vallen onder andere denktanks, commissies en onderzoeksbureaus. Voor sommige democratieën geldt dat de staat een grote inmenging heeft binnen de samenleving. Er is sprake van een statisch kennisregime als de staat veel invloed heeft op organisaties verantwoordelijk voor het produceren van ideeën. Binnen consociationele democratieën geldt dat overheidsorganisaties grotendeels onafhankelijk opereren van politici. Als in de omgang tussen experts en beleidsmakers vervolgens samenwerking plaatsvindt is sprake van een coöperatief kennisregime (Campbell & Pedersen, 2015, pp. 679-681).

In mijn casus is de aanwezigheid of afwezigheid van een coöperatief kennisregime belangrijk voor het verloop van de regelgeving tijdens de coronapandemie. Politici zijn immers zowel voor het bedenken als het uitvoeren van beleid afhankelijk van meerdere actoren. Binnen een consociationele democratie is sprake van een ingebedde overlegstructuur, waardoor meerdere actoren invloed kunnen uitoefenen op politiek beleid. In staten met een ingebedde overlegstructuur vond naar verwachting een gecoördineerde aanpak van de coronacrisis plaats. In een dergelijke context nam de centrale overheid niet alle beslissingen, maar vond overleg plaats tussen centrale en decentrale actoren voordat een beslissing werd genomen. Een voorbeeld hiervan is Zwitserland, een staat met een consociationele democratie waarin gedurende de coronapandemie sprake was van een gecoördineerde aanpak tussen alle partijen (Sager & Mavrot, 2020, p. 301). Aangezien de politieke en sociale structuur van een staat de coördinatie van een coronapandemie grotendeels beïnvloed, ben ik van mening dat deze variabele relevant is voor mijn onderzoek.

2.3. Hypotheses

De eerste deelvraag van mijn onderzoek luidt ‘wat is de relatie tussen een mono- of multidisciplinair adviesorgaan en het coronabeleid van nationale overheden?’ In deze vraagstelling komen enkele concepten naar voren, namelijk monodisciplinair en multidisciplinair. Onder monodisciplinair wordt verstaan dat een activiteit wordt aangepakt

vanuit één enkel deskundigheidsgebied. Met multidisciplinair wordt bedoeld dat een activiteit wordt aangepakt vanuit meerdere deskundigheidsgebieden (Ramakrishna, 2021, pp. 2-3). Indien een casus bijvoorbeeld enkel door medische analisten wordt toegelicht is sprake van een monodisciplinair adviesorgaan. Indien een casus vanuit meerdere wetenschappelijke disciplines wordt toegelicht, door bijvoorbeeld zowel medici, psychologen, economen en sociologen, is er sprake van een multidisciplinair adviesorgaan. Aangezien de inbreng die experts leveren afhankelijk is van hun discipline is mijn verwachting dat de personele samenstelling van het adviesorgaan van invloed is op het politiek beleid. Een multidisciplinair adviesorgaan zal vermoedelijk bij het geven van advies meer aandacht geven aan sociologische en economische belangen ten opzichte van een monodisciplinair adviesorgaan bestaande uit medische analisten.

Mijn hypothese is daarom dat een multidisciplinair adviesorgaan ander coronabeleid als gevolg heeft ten opzichte van een monodisciplinair adviesorgaan. De alternatieve hypothese is dat een multidisciplinair adviesorgaan geen ander coronabeleid als gevolg heeft ten opzichte van een monodisciplinair adviesorgaan.

De tweede deelvraag van mijn onderzoek luidt ‘wat is de relatie tussen een ingebedde overlegstructuur en het coronabeleid van nationale overheden?’. Mijn tweede hypothese is dat een staat met een ingebedde overlegstructuur ander coronabeleid als gevolg heeft ten opzichte van een staat zonder ingebedde overlegstructuur. In een staat met een ingebedde overlegstructuur vond naar mijn verwachting een gecoördineerd coronabeleid plaats, waarin beslissingen niet enkel genomen werden door de centrale overheid. De alternatieve hypothese is dat een staat met een ingebedde overlegstructuur geen ander politiek beleid als gevolg heeft ten opzichte van staat zonder ingebedde overlegstructuur.

3. Onderzoeksopzet en dataverzameling

3.1. *Onderzoeksopzet*

Mijn hypothesen veronderstellen een invloed van experts en een ingebedde overlegstructuur op het coronabeleid van nationale regeringen. Deze hypothesen heb ik theoretisch onderbouwd en zal ik in mijn onderzoek op basis van wetenschappelijke informatie bevestigen of ontkennen. Hiervoor heb ik informatiemateriaal verzameld betreffende het coronabeleid van de vier respectievelijke staten in mijn onderzoek: Nederland, België, Frankrijk en Spanje. In deze meervoudige casestudy maak ik gebruik van primaire en secundaire bronnen met een hoge journalistieke betrouwbaarheid, waarin de coronamaatregelen van een staat beschreven worden. Aan de hand van een documentstudie wens ik de overeenkomsten en verschillen te achterhalen tussen het coronabeleid van de vier staten. Wellicht heeft een monodisciplinair adviesorgaan ander politiek beleid als gevolg ten opzichte van een multidisciplinair adviesorgaan. Wellicht heeft een staat met ingebedde overlegstructuur ander politiek beleid als gevolg ten opzichte van staat zonder ingebedde overlegstructuur.

Het doel van het onderzoek is om per nationale staat te achterhalen of maatregelen vooral genomen werden vanuit medische doeleinden, met als doel om de besmettingen en het dodenaantal zo laag mogelijk te houden, of dat maatregelen tevens genomen werden vanuit sociaaleconomische doeleinden. De keuze van een nationale staat om bijvoorbeeld scholen open te houden was gericht op een sociaaleconomisch doel, namelijk het welbevinden van de bevolking en het goed functioneren van de maatschappij. In de analyse licht ik de implicaties van mijn bevindingen nader toe.

3.2. *Conceptualisering en operationalisering*

De eerste deelvraag van mijn onderzoek luidt: ‘wat is de invloed van een mono- of multidisciplinair adviesorgaan op het coronabeleid van nationale overheden?’. Om dit nader te onderzoeken licht ik per nationale staat de personele samenstelling van het adviesorgaan toe. Per staat beschrijf ik of het adviesorgaan voornamelijk bestaat uit medische experts of dat het adviesorgaan bestaat uit een diverse samenstelling aan experts afkomstig uit meerdere wetenschappelijke disciplines. De tweede deelvraag van mijn onderzoek luidt: ‘wat is de invloed van een ingebedde overlegstructuur op het coronabeleid van nationale overheden?’. In mijn onderzoek analyseer ik de democratievorm van een staat, om vervolgens aan te duiden of binnen een staat sprake is van een coöperatief kennisregime. De aanwezigheid of afwezigheid

van een ingebedde overlegstructuur ligt naast de democratievorm tevens in de traditie en cultuur van een nationale staat.

In mijn onderzoek geldt het coronabeleid als mijn uitkomstvariabele. Dit begrip heeft betrekking tot de genomen coronamaatregelen door de nationale regering tijdens de pandemie. Deze variabele zal ik toetsbaar maken door onderscheid te maken tussen niet-medische en medische maatregelen gedurende de coronapandemie. Bij niet-medische maatregelen gaat het bijvoorbeeld om beleid met betrekking tot het ondersteunen van de economie en het behouden van sociale contacten in de samenleving, terwijl medische maatregelen voornamelijk gericht zijn op het tegengaan van verspreiding. Vanzelfsprekend is sprake van een spectrum, waarbij geldt dat iedere staat gedurende de pandemie zowel medische als niet-medische coronamaatregelen heeft genomen. Daarom maak ik tevens per regering onderscheid wat betreft de termijn van het ingrijpen. Hiermee doel ik op hoe snel strenge maatregelen werden ingevoerd nadat de coronapandemie uitbrak en wanneer de eerste versoepelingen kwamen. Hiermee hoop ik in mijn onderzoek op een wetenschappelijk gefundeerde manier tot mijn bevindingen te komen.

3.3. Casusselectie

Mijn doel is om aan de hand van een documentstudie te achterhalen wat de relatie is tussen een monodisciplinair of een multidisciplinair adviesorgaan en het coronabeleid van de vier staten. De aanwezigheid of afwezigheid van een ingebedde overlegstructuur geldt als controlevariabele voor deze relatie.

De cases in mijn theoretisch onderzoek sluiten aan op de doelstelling en mijn hypothesen. Nederland en Frankrijk zijn beide staten met een monodisciplinair adviesorgaan, terwijl België en Spanje staten zijn met een multidisciplinair adviesorgaan. Verder zijn Nederland en België beide staten met een ingebedde overlegstructuur, terwijl Frankrijk en Spanje staten zijn zonder ingebedde overlegstructuur. Op deze manier is sprake van een diverse casusselectie en worden beide hypothesen in mijn onderzoek onderzocht.

	Staten met overlegstructuur	Staten zonder overlegstructuur
Monodisciplinair adviesorgaan	Nederland	Frankrijk
Multidisciplinair adviesorgaan	België	Spanje

Tabel 2: Typering van de staten in mijn casusselectie

3.3.1. Motivatie voor de casusselectie van Nederland

Nederland staat bekend als een heterogene samenleving bestaande uit verschillende subculturen. Er is sprake van een hoge mate van fragmentatie, bestaande uit bevolkingsgroepen met verschillende politieke voorkeuren. Ondanks deze hoge mate van fragmentatie is sprake van politieke stabiliteit. De bevolking is weliswaar verdeeld qua politieke voorkeuren, maar de elite plaatst coöperatie boven competitie. Daarmee is Nederland een consociationele democratie (Lijphart, 1969, pp. 209-212). Daarnaast is Nederland een staat met een coöperatief kennisregime. Er is een lange geschiedenis en cultuur waarin werkgevers, vakbonden en overheden onderling overleggen om tot gezamenlijke afspraken te komen (Nieuwsuur, 2012). Onderhandelen met meerdere partijen over verschillende belangen en posities is daarmee onderdeel van de politieke cultuur in Nederland (Europa Nu, 2019). Daarom categoriseer ik Nederland in mijn onderzoek als een staat met een ingebedde overlegcultuur.

Het adviesorgaan van Nederland gedurende de coronapandemie was het OMT. Dit adviesorgaan bestond uit deelnemers die betrokken zijn binnen de medische sector. Het OMT is meerdere keren ingezet bij de bestrijding van epidemieën en werd opgeroepen door de directeur van het onderzoeksinstituut Centrum Infectieziektebestrijding (RIVM, 2022). Er was sprake van een vaste kern en een aantal wisselende deelnemers binnen het OMT. De personele samenstelling van het OMT veranderde dus gedurende de pandemie, maar de leden bleven afkomstig uit de medische sector (NOS, 2020). Gezien de afwezigheid van sociologen, economen en psychologen werd de Nederlandse overheid gedurende de pandemie geadviseerd door een monodisciplinair adviesorgaan.

3.3.2. Motivatie voor de casusselectie van België

België is net als Nederland een staat met een consociationele democratie en een coöperatief kennisregime. De staat bestaat uit meerdere bevolkingsgroepen met een hoge mate van politieke fragmentatie, maar desondanks is sprake van politieke stabiliteit. De elite kiest immers voor coöperatie in plaats voor competitie (Lijphart, 1969, pp. 209-212). Aangezien België uit meerdere regeringen bestaat is het orgaan Overlegcomité opgericht voor overleg tussen de verschillende partijen. In het Overlegcomité zitten zowel leden afkomstig uit de federale overheid als leden uit de regeringen van gemeenschappen en gewesten. De beslissingen worden met consensus genomen. Het Overlegcomité van alle Belgische regeringen was tevens verantwoordelijk voor het nemen van politieke beslissingen gedurende de coronapandemie (De Croo, 2020). Gezien deze geïnstitutionaliseerde vorm van

samenwerking stel ik dat België een staat is met een ingebedde overlegstructuur.

Er waren meerdere adviesorganen die de Belgische regering adviseerde tijdens het bestrijden van de pandemie. Ten eerste de Risk Assessment Group (RAG), deze groep analyseerde het risico voor de volksgezondheid van de bevolking. De groep bestond uit experts van Sciensano en uit federale en regionale gezondheidsautoriteiten. Vervolgens nam een tweede orgaan, de Risk Management Group (RMG) op basis van de RAG maatregelen om hiermee de volksgezondheid te beschermen. Deze groep bestond uit vertegenwoordigers van de gezondheidsautoriteiten, zowel van de federale staat als van de deelstaten (Naar een gezond België, 2022). Ten derde het Wetenschappelijk Comité Coronavirus. Dit comité gaf wetenschappelijk advies over de evolutie van het coronavirus en hoe het land hiermee om kon gaan. De directeur van het comité is Marc van Ranst, hoogleraar in de virologie (Sciensano, z.d.). In alle adviesorganen blijkt dat leden voornamelijk afkomstig waren uit de medische sector. Het ontbrak aan sociologen, economen en psychologen en daarmee was in België sprake van een monodisciplinair adviesorgaan.

3.3.3. Motivatie voor de casusselectie van Frankrijk

Frankrijk is geen consociationele democratie, aangezien de bestuurlijke indeling van het land meer gericht is op competitie tussen de elite in plaats van op coöperatie. Ten eerste wordt de president van het land door middel van een directe verkiezing verkozen. Ten tweede worden afgevaardigden van het parlement, de Nationale Vergadering, gekozen door verkiezingen bestaande uit twee ronden. Per district wordt de kandidaat met meeste stemmen uiteindelijk gekozen (Knapp, 2022, pp. 496-499). In Frankrijk is verder sprake van een statisch kennisregime, waarbij de staat grote inmenging heeft in de organisaties verantwoordelijk voor het produceren van nieuwe ideeën (Campbell & Pedersen, 2015, pp. 679-681). Het land staat bekend als een van de meest unitaire staten ter wereld, waarbij tevens decentrale overheden een lage mate van soevereiniteit genieten (ProDemos, 2017). Gezien de staatsindeling en de politieke cultuur categoriseer ik Frankrijk in mijn onderzoek als een staat zonder ingebedde overlegstructuur.

In Frankrijk werd in februari 2020 een plan gelanceerd gericht op het aanpakken van de coronacrisis, door Olivier Véran, de minister van solidariteit en volksgezondheid (Chamboredon, Roman & Colson, 2020, pp. 327-328). In totaal werden twintig wetenschappelijke initiatieven gelanceerd met als doel om onderzoek te doen naar het coronavirus. Dit initiatief viel onder een multidisciplinaire beweging, met als gevolg dat de twintig onderzoeksprojecten ieder hun eigen verschillende invalshoek hadden. Naast aandacht

voor medische kennis en medische belangen was er eveneens aandacht voor maatschappelijke problemen als gevolg van de coronamaatregelen (Insern, 2020). De Franse president Emmanuel Macron zette eveneens een wetenschappelijke raad op in maart 2020. De raad bestond uit antropologen, sociologen, technologen (Atlani-Duault et al, 2020, pp. 219-220). Gezien de meerdere wetenschappelijke disciplines die naar voren komen categoriseer ik Frankrijk in mijn onderzoek als een staat met een multidisciplinair adviesorgaan.

3.3.4. Motivatie voor de casusselectie van Spanje

Spanje is eveneens een staat zonder consociationele democratie. De samenleving is op politiek vlak buitengewoon verdeeld, waarbij de elite eveneens geen geïnstitutionaliseerde vorm van coöperatie gewend is. Er is weliswaar sprake van een politiek systeem bestaande uit meerdere partijen, maar twee politieke partijen zijn dominant ten opzichte van de concurrerende partijen (Pallarés & Keating, 2003, pp. 247-251). De bestuurlijke indeling van Spanje is op zeer decentraal niveau ingedeeld, waarbij de mate van autonomie verschilt per gemeenschap of regio (Spanje vandaag, 2020). Binnen de semi-federale opzet van Spanje is sprake van een gebrekkige overlegstructuur tussen de centrale regering en de decentrale regeringen. Er is geen centraal overlegorgaan en veel regio's nemen politieke beslissingen onafhankelijk van elkaar (Mulder, 2019). Verder heeft Spanje net als Frankrijk geen coöperatief kennisregime, waarin weinig overleg plaatsvindt tussen overheden en bedrijven bij het maken van collectieve overeenkomsten (Van Der Meer, 1993, pp. 295-296). Daarom categoriseer ik Spanje in mijn onderzoek als een staat zonder ingebedde overlegstructuur. In Spanje werden na het uitbreken van de pandemie niet op korte termijn wetenschappelijke projecten opgezet met als doel om de kennis over het coronavirus te vergroten. Gedurende de coronapandemie werd de Spaanse regering bijgestaan door zes klinische experts. De leden waren afkomstig uit meerdere sectoren. Deze leden vormden het COVID-19 wetenschappelijk en technisch committee (International science council, 2020). Dit adviesorgaan is aangesteld door de regering en wordt daarmee in het wetenschappelijke debat niet als onafhankelijk gezien. Daarentegen heeft Spanje wel een adviesgroep bestaande uit meerdere disciplines (García-Basteiro et al., 2020). Daarom categoriseer ik Spanje in mijn onderzoek als een staat met een multidisciplinair adviesorgaan.

3.4. Dataverzameling en data-analyse

Het coronabeleid van de vier nationale staten heb ik proberen te achterhalen aan de hand van een documentstudie. Hiervoor heb ik onder andere een beroep gedaan op de

coronamaatregelen die op de publieke website van een nationale staat beschreven worden. In Nederland is dit bijvoorbeeld het RIVM. De publieke websites van andere staten heb ik tevens op Google proberen te vinden. Hiervoor gebruikte ik de zoekterm ‘scientific council during covid pandemic’ voor iedere nationale staat. Ik heb tevens een beroep gedaan op wetenschappelijke publicaties over het coronabeleid van de regeringen. Hiervoor maakte ik gebruik van de catalogus van de universiteit Leiden. Met zoektermen als ‘covid pandemic in France’ of ‘covid policy in Spain’ kwam ik vaak tot relevante wetenschappelijke publicaties. Daarnaast maakte ik gebruik van de Nederlandse kranten waarin het coronabeleid van andere staten beschreven werd. Met zoektermen als ‘adviesorgaan België coronapandemie’ of ‘verloop coronapandemie Frankrijk’ kwam ik tot de beoogde informatie.

Het complexe in mijn analyse is dat iedere nationale staat zowel medische als niet-medische maatregelen heeft genomen gedurende de coronapandemie. Zowel Nederland, België, Frankrijk als Spanje hebben bijvoorbeeld gekozen voor een lockdown en een economisch steunpakket voor de kwetsbaren van de samenleving. De timing en de omvang van de maatregelen verschilden echter per staat. Staten met een multidisciplinair adviesorgaan gaven meer aandacht aan niet-medische maatregelen ten opzichte van staten met een monodisciplinair adviesorgaan. Er zijn daarmee overeenkomsten tussen de respectievelijke staten op fundamenteel niveau, maar verschillen op gradueel niveau. Deze verschillen probeer ik in de analyse van mijn onderzoek zo duidelijk mogelijk toe te lichten.

3.5. Reflectie op betrouwbaarheid en validiteit

Mijn verwachting is dat mijn resultaten betrouwbaar zijn, aangezien ik enkel een beroep heb gedaan op hoogstaande wetenschappelijke of journalistieke bronnen. Informatie afkomstig van Wikipedia, Facebook en Twitter heb ik niet gebruikt voor mijn onderzoek en hiermee hoop ik het verspreiden van desinformatie te voorkomen. Daarnaast hoop ik dat de resultaten van mijn onderzoek valide zijn. De complicatie in mijn onderzoek is dat sprake is van triangulatie. Er komen namelijk zowel primaire als secundaire bronnen naar voren bij de materiaalverzameling in mijn onderzoek. Bovendien ben ik voor informatie over het Franse of Spaanse coronabeleid afhankelijk van Engels leesmateriaal. Bij het gebruik maken van deze informatie maak ik vervolgens de vertaling naar de Nederlandse taal. Hiermee wijk ik af van de directe tekst: de manier waarop woorden in de oorspronkelijke bron daadwerkelijk beschreven staan. Om aan de lezer duidelijk te maken dat ik in mijn interpretatie van de tekst dicht bij de oorspronkelijke bron blijf, verwijs ik direct naar de bronnen waaruit ik mijn informatie haal. Iedere lezer van mijn onderzoek is daarmee in staat om de bevindingen te

controleren. Door controle en transparantie van informatie hoop ik tot valide en betrouwbare resultaten te komen.

4. Analyse

4.1. Coronamaatregelen in Nederland

Op de website van de rijksoverheid is het mogelijk om alle informatie over het coronabeleid van de Nederlandse regering aan te treffen. De eerste maatregelen werden getroffen op 2 februari 2020 en 5 februari 2020. Nederlanders die terugkeerden uit Wuhan kregen te maken met quarantainemaatregelen (Rijksoverheid, z.d.). Uit deze maatregelen blijkt dat de regering spoedig actie ondernam met als doel om de impact van het coronavirus klein te houden. De beschreven maatregelen hebben betrekking tot de medische kant. Dit geldt eveneens voor het advies op 1 maart 2020 om thuis te blijven bij milde luchtwegklachten nadat je in een risicogebied bent geweest. De risicogebieden werden uitgebreid, waardoor meer mensen na afloop van hun reis in quarantaine moesten gaan (Rijksoverheid, z.d.).

Daarnaast werden op 6 maart 2020 regionale maatregelen in Brabant getroffen. Inwoners van deze provincie werden geadviseerd om bij verkoudheid, hoesten of koorts thuis te blijven (Rijksoverheid, z.d.). Op 9 maart 2020 werden voor het eerst door de overheid nationale maatregelen genomen, gericht op het verminderen van lichamelijk contact. Hieronder viel handen wassen, in de elleboog niezen en geen handen schudden (Rijksoverheid, z.d.). Op 15 maart 2020 werden aanvullende maatregelen getroffen voor de gehele maatschappij en op 23 maart 2020 werd een intelligente lockdown uitgeroepen. Iedereen werd opgeroepen om anderhalve meter afstand te houden. Daarnaast sloot het onderwijs, de horeca, de sportclubs en de kinderopvang (Rijksoverheid, z.d.).

De consequenties voor de maatschappij waren enorm, waardoor er compensatie kwam voor ondernemers die onder de maatregelen leden. De NOW-regeling werd opgezet, gericht op het behouden van werkgelegenheid. Dit is een niet-medische maatregel. De regeling bestaat uit immers uit een financiële tegemoetkoming van werkgevers waarmee ze in staat zijn om tijdens de coronacrisis hun werknemers te blijven betalen. Dit geldt zowel voor werknemers met een vast contract als werknemers met een flexibel contract. Aangezien werknemers doorbetaald kregen en werkgevers financieel overeind werden gehouden konden vele banen behouden blijven (UWV, z.d.). Een andere financiële maatregel heeft betrekking tot de Tegemoetkoming Vaste Lasten voor ondernemers. Hierdoor kunnen ondernemers met omzetverlies als gevolg van de coronamaatregelen financiële compensatie ontvangen (Rijksdienst voor ondernemend Nederland, z.d.). Dit is wederom een niet-medische maatregel, bedoeld om de economie in stand te houden.

Een belangrijk keerpunt in het bestrijden van de coronapandemie bestond uit het moment waarop vaccinatie kon gaan plaatsvinden. In Nederland kon dit vanaf 18 januari 2021 (Rijksoverheid, 2021.). In juni 2020 werd een versoepeling van de coronamaatregelen aangekondigd. Basisscholen werden volledig heropend en middelbare scholen mochten weer open gaan onder beperkte maatregelen (Rijksoverheid, z.d.). In oktober 2020 vond echter een tweede coronagolf plaats en werd een gedeeltelijke lockdown afgekondigd (Rijksoverheid, z.d.). In juni 2021 werd de lockdown door het kabinet beëindigd. De samenleving ging weer open, mits aan de 1,5 meter maatregel werd voldaan (Rijksoverheid, z.d.). In maart 2023 kwamen de laatste corona-adviezen te vervallen (Rijksoverheid, 2023.)

Gedurende de coronapandemie werden beslissingen genomen door de nationale regering, op basis van het advies dat het OMT gaf. De macht van de centrale regering was doorslaggevend, met regelgeving die snel werd besloten zonder dat meerdere partijen in het overleg werden betrokken. Er werd door de Nederlandse regering niet tot nauwelijks een beroep op het traditionele poldermodel gedaan (Spijker, 2020).

4.2. Coronamaatregelen in België

Op 10 maart 2020 viel het eerste dodelijke slachtoffer van het coronavirus in België, waarna direct sprake was van een afstandsregel. Op 12 maart werd de horeca volledig gesloten en mochten scholen en overige winkels slechts onder beperkingen openblijven. Daarnaast werden vluchten van en naar België afgeschaft, met als doel om de verspreiding van het coronavirus zoveel mogelijk tegen te gaan. Op 18 maart 2020 ging België in lockdown en moesten alle niet-essentiële winkels sluiten. Burgers moesten thuisblijven en het contact met de buitenwereld vermijden. Verder werden alle samenscholingen verboden. Op 20 maart werden grenzen van het land gedeeltelijk gesloten (Nieuwland, 2020).

Een uniek verschil ten opzichte van Nederland is dat in België de eerste exitstrategie al werd gepresenteerd twee maanden nadat de lockdown werd uitgeroepen. Op 6 april werd een GEES-werkgroep opgericht, met als doel om een exitstrategie uit te werken. In deze werkgroep zaten zowel leden afkomstig uit de medische sector als leden niet afkomstig van de medische sector. Zo zaten onder andere twee economen in de werkgroep. De eerste versoepelingen werden al doorgevoerd op 18 april. Onder beperkingen mochten tuincentra en doe-het-zelfzaken weer opengaan. Op 4 mei mochten bepaalde ondernemingen onder voorwaarden weer open. Daarnaast werd de samenleving op sociaal vlak gedeeltelijk opengegooid en waren fysieke activiteiten in de buitenlucht onder beperkingen toegestaan. Op 18 mei ging België de tweede fase van de exit in en mochten kappers en salons weer

opengaan. Daarnaast konden markten weer plaatsvinden en waren musea en dierentuinen weer toegankelijk voor publiek. Alles gold echter onder strikte voorwaarden. Op 8 juni ging de derde fase van de exitstrategie in en mochten alle bedrijven hun activiteiten weer hervatten. Cafés, bars en restaurants mochten ook weer open, mits aan voorwaarden werd voldaan. Op 15 juni gingen de grenzen van het land weer open voor staten binnen Europa. Op 1 juni 2020 werden cultuuractiviteiten met publiek weer toegestaan en werd de sociale bubbel uitgebreid. Hierin golden nog wel regels met betrekking tot afstand houden en hygiëne waarborgen. Op 25 juli 2020 werd niet overgegaan tot fase 5, maar vond een versteviging van de maatregelen plaats door toegenomen besmettingen. Een mondk masker dragen was verplicht en de sociale bubbel werd kleiner gemaakt. Er vond dus een versteviging van de maatregelen plaats (Nieuwsland, 2020).

Er zijn tevens regionale verschillen zichtbaar in België, aangezien op 28 juli extra maatregelen voor de provincie Antwerpen golden. Er werd onder andere een avondklok ingesteld en de horeca moest sluiten vanaf 11 uur 's avonds. Op 29 juli vonden verdere nationale verstrengingen plaats, aangezien het aantal besmettingen bleef stijgen. Op 9 oktober voerde de nieuwe federale regering strengere coronamaatregelen in, waarbij het aantal sociale contacten verder werd teruggeschroefd. Op 19 oktober werd de horeca gesloten en moesten cafés en restaurant dicht voor minstens vier weken. Daarnaast werd er een avondklok ingevoerd. Op 23 oktober werden verdere beperkingen doorgevoerd voor het onderwijs, sportwedstrijden en culturele evenementen. Op 30 oktober werd een verstrengde lockdown ingevoerd en moesten niet-essentiële winkels sluiten. Verder werd het aantal sociale contacten ingeperkt. Op 8 januari 2021 werden vervolgens weer versoepelingen doorgevoerd, aangezien de coronabesmettingen daalden. Rijscholen mochten weer open, net als kappers en andere contactberoepen op 13 februari. Op 8 maart namen de mogelijkheden voor sociale contacten weer toe en was een grotere buitenbubbel mogelijk. Men kon toen weer met tien personen samenkomen. Op 24 maart moesten de deuren echter alweer sluiten vanwege toenemende coronabesmettingen. De buitenbubbel kromp weer. Op 26 april werden weer versoepelingen ingevoerd en in mei mocht de horeca weer opengaan (Nieuwsland, 2020).

Meerdere keren blijkt dat de Belgische regering pogingen heeft gedaan om het land weer vroegtijdig open te gooien, met als gevolg dat de besmettingscijfers significant toenamen en uiteindelijk strengere maatregelen noodzakelijk bleken. De regering maakte gebruik van de coronabarometer om de situatie goed aan te duiden. Op 18 februari 2022 ging de coronabarometer van rood naar oranje, verdween het sluitingsuur van de horeca en mocht het nachtleven weer opengaan (Belgium.be, 2022). Een van de laatste coronamaatregelen

verdween op 23 mei 2022, toen de mondkapjesplicht werd afgeschaft en de meeste reisbeperkingen werden ingetrokken (Vrtnews, 2022).

Op economisch vlak was de impact van de getroffen coronamaatregelen enorm, waardoor bedrijven, werknemers en kwetsbare personen werden ondersteund om door de crisis heen te komen. Er was ten eerste sprake van belastingvermindering voor bedrijven, met als doel om het eigen vermogen van investeringen te verbeteren. Daarnaast werd een federaal transformatiefonds opgezet ter waarde van 750 miljoen euro. Ten slotte was er financiële hulp beschikbaar voor de horeca, voor werknemers en voor werklozen (News. Belgium, 2021). Bij het nemen van beslissingen vond overleg plaats tussen de federale regeringen binnen het zogeheten Overlegcomité. Politieke beslissingen werden unaniem genomen (De Croo, 2020).

4.3. Coronamaatregelen in Frankrijk

In Frankrijk werden de eerste besmettingen van het coronavirus geïdentificeerd op 24 januari 2020. Daarna werd direct opgedragen aan het volk om afstand te houden. Dit werkte echter onvoldoende en op 23 februari 2020 ging fase 1 van het Franse coronaprotocol in. Dit plan bestond uit het isoleren van de mensen die in contact waren gekomen met het coronavirus, in een poging om verdere verspreiding tegen te gaan. Enkele dagen later, op 29 februari, ging Frankrijk fase 2 in en werd het volk expliciet opgeroepen om afstand te houden en de hygiënemaatregelen aan te houden. Vanaf 8 maart waren bijeenkomsten met meer dan 1000 mensen niet meer toegestaan. Daarnaast werden grote sportwedstrijden en competities afgelast. Op 12 maart moesten verpleegtehuizen, scholen en universiteiten dicht en werden korte werkdagen geïntroduceerd voor werknemers. Als gevolg van de maatregelen kondigde veel culturele instellingen hun sluiting aan. Aangezien de coronabesmettingen nog steeds toenamen ging op 14 maart 2020 fase 3 van het proces in. Alle niet-essentiële publieke winkels werden gesloten. Restaurants, cafés en discotheken moesten dicht. Bovendien werd het autoverkeer en openbaar vervoer ingeperkt (Chamboredon, Roman, & Colson, 2020, pp. 327-328).

Op 16 maart kondigde de Franse president een straatverbod aan. Inwoners mochten alleen het huis uitgaan met speciale documenten, anders riskeerden ze een boete. Fransers mochten nog voor noodzakelijke bezoeken aan artsen naar buiten gaan, net als boodschappen doen en het verrichten van werkzaamheden in de buitenlucht. Het land ging hiermee in lockdown en beperkte het vrije verkeer van en naar Frankrijk. In mei begon de eerste fase van de versoepelingen die door de regering werden ingevoerd. Wandelen of zwemmen werd bijvoorbeeld weer toegestaan en de eerste stranden mochten open. De versoepelingen waren

echter afhankelijk van de coronacijfers binnen een regio. Er golden met betrekking tot het coronabeleid regionale verschillen op basis van maatstaven die de centrale regering stelde. Deze waren afhankelijk van de status binnen een respectievelijke regio (LC, 2020).

De versoepelingen van de coronaregels hadden echter hogere bemestingscijfers als gevolg, waardoor de regels meerdere keren weer werden verstevigd. In augustus 2021 kon je Frankrijk niet meer binnenkomen zonder een gezondheidspas. Iedereen boven de 12 jaar kon verder geen restaurant, pretpark of museum binnengaan zonder negatieve pcr-test, een bewijs dat je onlangs corona hebt gehad of volledig gevaccineerd bent. Het aantal besmettingen van de deltavariant liep immers hard op en de president wilde de impact van een vierde golf zoveel mogelijk beperken (De Limburger, 2021).

Op 1 augustus 2022 werden de uitzonderingsmaatregelen beëindigd. De gezondheidspas werd afgeschaft en er kwam een einde aan het verplicht dragen van een mondkapje in openbare ruimtes. Vanaf februari 2023 gold geen systematisch isolatiebeleid meer voor mensen die positief waren getest (Consulat général de France à Amsterdam, z.d).

De Franse regering stelde relatief gezien een groot economisch pakket samen bestaande uit een bedrag van 100 miljard euro. Dit is vier procent van het nationale bbp. Het pakket bestond uit investeringen, subsidies en belastingverlagingen met als doel om de economie in stand te houden. Het plan moest naast banen behouden tevens resulteren in nieuwe banen (Nu.nl, 2023). De maatregelen waren onderdeel van het Franse economische responsplan en moesten Franse bedrijven financieel ondersteunen. Bedrijven kregen uitstel van de termijn waarop ze hun belastingen moesten betalen. Daarnaast werden belastingkortingen gegeven en was voor bedrijven uitstel van sociale premies mogelijk. Bedrijven konden tevens financiële hulp krijgen als hun werknemers door de coronapandemie minder konden werken. Naast grote bedrijven werden ook kleine bedrijven geholpen en konden zij financiële compensatie krijgen voor water, glas en elektriciteit. Het noodplan van de centrale regering werd op regionaal niveau opgezet voor bedrijven. Verder was een solidariteitsfonds opgezet om ondernemers die als gevolg van de regelgeving veel omzetverlies leidden te helpen. Om in aanmerking te komen voor de genoemde economische programma's was het voor bedrijven en ondernemers van belang om aan te tonen dat zij aan de bepaalde vereisten voldeden (Choose Paris Region, 2020).

4.4. Coronamaatregelen in Spanje

De coronacrisis begon in Spanje op 31 januari 2020 toen de eerste besmetting werd

vastgesteld. Vervolgens verspreidde het virus zich snel en halverwege maart waren duizenden besmettingen geconstateerd. Op 14 maart 2020 ging Spanje voor twee weken de noodtoestand in, wat betekende dat alle restaurants, niet-essentiële winkels, scholen en universiteiten dicht moesten. De Spanjaarden mochten alleen hun woning verlaten om eten of medicijnen te kopen, naar hun werk of naar het ziekenhuis te gaan. Het huis uitgaan om kinderen of ouderen te bezoeken was tevens een optie (NOS, 2020). Om deze maatregelen in stand te houden werd het leger ingezet. Daarnaast was onderdeel van de noodtoestand dat producten op rantsoen gingen. Verder kon de overheid mensen die besmet waren met corona verplichten om in quarantaine te gaan. De regering kon eveneens de controle nemen over ondernemingen binnen de privésector en deze indien gewenst sluiten (RTLNieuws, 2020).

Daarnaast werd van 30 maart 2020 tot 12 april 2020 niet-essentieel werk opgeheven (González-Sanguino et al, 2020). Dit waren weliswaar drastische maatregelen van de overheid, maar het duurde even voordat deze maatregelen tot stand kwamen. Op 28 maart 2020 waren meer dan 72000 coronabesmettingen en 5500 doden vastgesteld. Spanje was hiermee wereldwijd het vierde land met de meeste besmettingen en het tweede land met de meeste coronadoden (Gonzalez-Sanguino et al, 2020).

Het coronabeleid van de Spaanse regering is internationaal bekritiseerd, aangezien het relatief lang duurde voordat de overheid ingreep. De private sector kwam ook eerder in actie met het nemen van maatregelen dan de regering zelf. De overheid ondernam pas actie nadat de besmettingen hoog waren opgelopen en massademonstraties hadden plaatsgevonden. In eerste instantie werd de ernst van het coronavirus gerelativeerd door de Spaanse minister van volksgezondheid en was in januari en februari 2020 nog geen actie ondernomen. De regering raadde de bevolking bijvoorbeeld niet aan om afstand te houden en hiermee verspreiding tegen te gaan. De ernst van het virus werd pas erkend op 4 maart 2020 door de Raad van de Nationale Veiligheid. Tien dagen later werd de noodtoestand uitgeroepen (Royo, 2020, pp. 182-183).

De decentrale staatsindeling van Spanje had eveneens implicaties voor het coronabeleid. De 17 autonome regio's in Spanje hadden relatief veel soevereiniteit over hun respectievelijke gezondheidssysteem. De regio's hadden daarmee veel invloed op het coronabeleid, waardoor regionale verschillen ontstonden. Een voorbeeld hiervan is dat de overheid in Madrid op 9 maart 2020 besloot om scholen en universiteiten te sluiten, terwijl de nationale overheid deze beslissing nog niet had genomen. In de dagen die volgden verlieten veel inwoners van Madrid deze stad, met vele coronabesmettingen als gevolg, totdat op 13 maart de nationale noodtoestand werd uitgeroepen (Royo, 2020, p. 184).

In de zomer van 2022 werden door de regering fundamentele versoepelingen doorgevoerd. Reizigers uit EU-landen hoefden niet meer een coronapas te tonen om toegang tot het land te krijgen. Het aantal besmettingen was in Spanje inmiddels behoorlijk gedaald en de situatie in de ziekenhuizen was verbeterd. Mondkapjes waren wel nog verplicht in het openbaar vervoer en in zorginstellingen (RTLNieuws, 2022).

De coronacrisis had significante impact op de Spaanse economie, die als gevolg van de maatregelen kromp met meer dan vijf procent. Corona maakte een einde aan jaren van economische groei in Spanje (Rabobank, 2020). De regering ondernam verschillende pogingen om de economie in stand te houden. In 2020 werd de Spaanse NOW-regeling opgezet, de ERTE, met als doel om ondernemers in financieel opzicht tegemoet te komen. Het systeem kreeg echter meer aanvragen dan het kon verwerken, waardoor veel ondernemers maandenlang moesten wachten op hun financiële compensatie. Als gevolg gingen vele ondernemingen failliet (BNR, 2020). In 2021 kondigde de Spaanse premier Pedro Sánchez een nieuw steunpakket aan ter waarde van 11 miljard euro. Het doel was om hiermee zelfstandigen en bedrijven door de coronacrisis heen te helpen. Het geld was voornamelijk bedoeld voor bedrijven die als gevolg van de getroffen maatregelen zwaar getroffen waren (Nu.nl, 2023).

4.5. Algemene bevindingen

In mijn onderzoek heb ik een documentstudie uitgevoerd naar vier verschillende staten. Hierin heb ik een brede casusselectie samengesteld, met staten die fundamenteel van elkaar verschillen. Nederland en Frankrijk hadden gedurende de coronapandemie een monodisciplinair adviesorgaan, met leden die voornamelijk afkomstig waren uit de medische sector. België en Spanje hadden gedurende de coronapandemie een multidisciplinair adviesorgaan, met leden die afkomstig waren uit meerdere wetenschappelijke disciplines. Nederland en België zijn staten met een ingebedde overlegstructuur, terwijl Frankrijk en Spanje staten zijn zonder ingebedde overlegstructuur.

Uit het coronabeleid blijkt dat iedere nationale staat in mijn onderzoek gedurende de coronapandemie zowel medische als niet-medische maatregelen heeft genomen. Zowel Nederland, België, Frankrijk als Spanje hebben op een gegeven moment een lockdown uitgeroepen, met als doel om de coronabesmettingen tegen te gaan. Iedere staat heeft tevens versoepelingen doorgevoerd en het land hiermee meer opengegooid, met als gevolg dat de besmettingscijfers toenamen. Ten slotte heeft iedere staat economische steunpakketten ingevoerd, met als doel om de economische gevolgen van de coronamaatregelen te beperken.

Dit bestond voornamelijk uit financiële compensatie voor de kwetsbaren van de samenleving. Op basis van de informatie die ik in mijn onderzoek heb aangetroffen is mijn eerste conclusie dat er geen fundamentele verschillen waarneembaar zijn in het coronabeleid van de nationale staten. Er zijn echter wel graduele verschillen waarneembaar, wat betreft de timing van de coronamaatregelen die door de regeringen genomen zijn. Deze graduele verschillen hadden vervolgens een fundamentele impact op de samenleving.

Ten eerste de graduele verschillen tussen Nederland en België, een staat met een monodisciplinair adviesorgaan en een staat met een multidisciplinair adviesorgaan. Beide staten riepen in maart 2020 een lockdown uit, maar in België werden in april al versoepelingen doorgevoerd (Nieuwsland, 2020). Nederland voerde in april juist strengere maatregelen in (Rijksoverheid, 2020). Aan de andere kant kwamen de eerste versoepelingen van de Nederlandse regering niet lang daarna, namelijk in mei (Rijksoverheid, 2020). Hierin merk ik een licht gradueel verschil op. Er is eveneens een verschil zichtbaar tussen Frankrijk en Spanje. Frankrijk, een staat met een monodisciplinair adviesorgaan, voerde veel eerder een lockdown in dan Spanje, een staat met een multidisciplinair adviesorgaan (Chamboredon, Roman, & Colson, 2020, pp. 327-328). In alle staten werden uiteindelijk maatregelen genomen vanuit medisch motief, met als doel om het aantal besmettingen terug te dringen. Staten met een multidisciplinair adviesorgaan hadden echter een andere overtuiging betreffende de impact van het coronavirus, zeker aan het begin van de pandemie. Spanje relativeerde lange tijd de ernst van het coronavirus en greep van alle vier de staten als laatste in (Royo, 2020, pp. 182-183). België stelde van alle staten het snelste een exitstrategie op, met als doel om de staat zo snel mogelijk weer open te gooien en economische en sociale gevolgen van het coronabeleid te beperken (Nieuwsblad, 2020). Nederland en Frankrijk waren relatief snel met het uitroepen van een pandemie en begonnen tevens pas op late termijn met het doorvoeren van versoepelingen. Ze leken meer prioriteit te geven aan het beperken van het aantal besmettingen ten opzichte van het openhouden van de samenleving. Daarom bevestig ik mijn eerste hypothese, namelijk dat een staat met een multidisciplinair adviesorgaan ander coronabeleid als gevolg heeft ten opzichte van een staat met een monodisciplinair adviesorgaan.

In mijn onderzoek zijn Nederland en België staten met een ingebedde overlegstructuur, terwijl Frankrijk en Spanje staten zijn zonder ingebedde overlegstructuur. Uit de beschreven informatie komt naar mijns inziens naar voren dat met betrekking tot het coronabeleid regionale verschillen zichtbaar waren in de staten Frankrijk en Spanje. In Nederland en België was dit eveneens het geval, maar veel minder ten opzichte van Frankrijk en Spanje. In

Frankrijk werd de economische steun voor ondernemers bijvoorbeeld op regionaal niveau opgezet en waren de coronamaatregelen per regio verschillend. De maatstaven hiervoor werden echter in iedere staat door de centrale regering bepaald (Choose Paris Region, 2020). Voor Spanje gold dat er gedurende de pandemie geen gecoördineerde aanpak was tussen de regio's. Op een zeker moment was de ene regio in lockdown, terwijl de andere regio dat niet was (Royo, 2020, p. 184). In deze staat zonder ingebedde overlegstructuur vond weinig communicatie plaats tussen de verschillende actoren die invloed hadden op het coronabeleid. In Frankrijk vond tevens weinig communicatie plaats tussen verschillende regionale overheden. Voor deze staat gold dat er geen structurele coördinatie was, aangezien de centrale regering de beslissingen nam (Choose Paris Region, 2020). In Nederland was dit eveneens het geval. De nationale regering nam de beslissingen en liet zich hierin vooral adviseren door het OMT. Er vond geen gecoördineerd overleg plaats tussen de centrale overheid en de decentrale overheden (Spijker, 2020).

België is van mijn casusselectie de staat waarin het meeste overleg plaatsvond tussen verschillende actoren. Binnen het Overlegcomité hadden vertegenwoordigers van de federale regeringen de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op het coronabeleid (Nieuwland, 2020). Andere staten hadden deze georganiseerde coördinatie- en communicatielijnen echter niet. Hiermee weerleg ik mijn tweede hypothese, namelijk dat een staat met een ingebedde overlegstructuur ander coronabeleid als gevolg heeft ten opzichte van een staat zonder ingebedde overlegstructuur.

5. Conclusie en discussie

5.1. Opzet en resultaten

In Nederland is de rol van het OMT door journalisten uitvoerig besproken en bekritiseerd, gezien de invloed die experts hadden op het coronabeleid van de Nederlandse regering. De samenstelling van het OMT bestond voornamelijk uit leden van de medische sector. Wellicht had een diverse personele samenstelling met zowel medische analisten als sociologen en economen ander coronabeleid als gevolg gehad. Het doel van mijn onderzoek was om dit nader te onderzoeken. De onderzoeksvraag luidde daarmee: ‘wat is de relatie tussen discipline input van experts en het coronabeleid?’. Deze vraag hoopte ik middels twee deelvragen te beantwoorden. Ten eerste wat de relatie is tussen een mono- of multidisciplinair adviesorgaan en het coronabeleid van nationale overheden. Ten tweede wat de relatie is tussen een ingebedde overlegstructuur en het coronabeleid van nationale overheden.

In mijn casusselectie koos ik voor de nationale staten Nederland, België, Frankrijk en Spanje. Iedere staat was verschillend ten opzichte van de twee dimensies die ik mijn onderzoeksopzet hanteer. Nederland is een staat met een ingebedde overlegstructuur en een monodisciplinair adviesorgaan. België is eveneens een staat met een ingebedde overlegstructuur, maar had tijdens de pandemie een multidisciplinair adviesorgaan. Frankrijk is een staat zonder ingebedde overlegstructuur en met een monodisciplinair adviesorgaan. Spanje is een staat zonder ingebedde overlegstructuur en met een multidisciplinair adviesorgaan.

Gezien de fundamentele verschillen tussen deze nationale staten heb ik een diverse doelgroep onderzocht, waarmee ik de hypothesen zorgvuldig kon toetsen. Door een documentstudie uit te voeren, waarin ik een beroep deed op zowel primaire als secundaire bronnen, ben ik tot interessante bevindingen gekomen. Wat betreft het coronabeleid van de verschillende staten zijn geen fundamentele, maar wel graduele verschillen waarneembaar. Iedere nationale staat koos voor het invoeren van hygiënemaatregelen, isolatierichtlijnen, mondkapjes, het beperken van menselijk contact en een lockdown gericht op het tegengaan van verdere verspreiding van het coronavirus. Daarnaast stelde iedere staat een economisch pakket samen gericht op het bieden van financiële compensatie aan de kwetsbaren van de samenleving. De timing van de maatregelen verschilde echter per staat.

Staten met een multidisciplinair adviesorgaan, zoals België en Spanje, waren minder rigide in het uitvoeren van medische maatregelen gedurende de coronapandemie. In plaats van de insteek om de coronabesmettingen zoveel mogelijk tegen te gaan werd de nadruk door de regeringen meer gelegd op het openhouden van de samenleving. Spanje voerde bijvoorbeeld

relatief laat een lockdown in (Royo, 2020, pp. 182-183). België stelde verder vrij snel een exitstrategie op (Nieuwsblad, 2020). De achtergrond van experts is daarmee van fundamentele invloed op het coronabeleid van de nationale regeringen. Dit sluit aan op de theorieën van Sabatier en Head. Volgens Sabatier geven experts binnen het politieke speelveld substantieve input op beleid, wat tot politieke implicaties kan leiden. De overtuigingen en idealen van experts verschillen echter per wetenschappelijke stroming (Sabatier, 1987, pp. 649-658). Head raadt daarom een verbeterde coördinatie aan tussen verschillende wetenschappelijke disciplines. Deze verbeterde samenwerking helpt experts bij het geven van de beste input aan politici (Head, 2016, pp. 477-479).

Er zijn verder geen fundamentele verschillen zichtbaar met betrekking tot het coronabeleid tussen staten met of zonder ingebedde overlegstructuur. Staten zonder ingebedde overlegstructuur, namelijk Frankrijk en Spanje, hadden geen gecoördineerd coronabeleid met ingebed overleg tussen centrale en decentrale actoren. Dit gold voor Nederland echter ook, een staat met een ingebedde overlegstructuur die desondanks gedurende de pandemie een vrij centraal beleid hanteerde. België is de enige staat in mijn casusselectie met gecoördineerd overleg tussen de verschillende overheden. Dit gaat in tegen de theoretische verwachting dat in staten met een consociationele democratie coöperatie is tussen centrale en decentrale actoren bij de vorming van politiek beleid (Campbell & Pedersen, 2015, pp. 679-681). Wellicht dat in crisissituaties staten eerder geneigd zijn om unilateraal te handelen, aangezien beslissingen op korte termijn genomen moeten worden.

5.2. Sterke en zwakke punten van mijn onderzoek

Er is al eerder onderzoek gedaan naar het effect van experts op het coronabeleid. In het onderzoek van Hodges, Caperchione en Van Helden werd benadrukt dat de adviesorganen niet volledig onafhankelijk opereren van de politiek. De casusselectie in hun onderzoek bestond uit Nederland, Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Italië. In mijn onderzoek heb ik de nadruk gelegd op de personele samenstelling van de adviesorganen. Er is nog niet eerder onderzoek gedaan naar de invloed van meerdere wetenschappelijke disciplines op het coronabeleid van een nationale staat. Een landenvergelijking ontbrak tussen staten met een monodisciplinair adviesorgaan en staten met een multidisciplinair adviesorgaan en het effect daarvan op het politiek beleid. Het doel van mijn onderzoek was om dit uit te zoeken. Vanwege de originele insteek en de nieuwe casusselectie denk ik dat originaliteit een van de sterke punten is van mijn onderzoek. Met de opgedane inzichten hoop ik een kennishiaat te hebben opgevuld en een significante toevoeging aan het huidige wetenschappelijke debat te

hebben gedaan. Wellicht geeft het regeringen inzicht in de samenstelling van een adviesorgaan bij een volgende pandemie. De personele samenstelling van een adviesorgaan kan immers doorslaggevend zijn in het advies dat regeringen uiteindelijk van de experts krijgen.

Verder heb ik oog gehad voor de staatskundige invloed op het coronabeleid, door onderscheid te maken tussen staten met een ingebedde overlegstructuur en staten zonder ingebedde overlegstructuur. Uit mijn onderzoek is onvoldoende naar voren gekomen dat een ingebedde overlegstructuur een beduidend beter gecoördineerd coronabeleid als gevolg had, ten opzichte van een staat zonder ingebedde overlegstructuur. Dit is naar mijns inziens wederom een nieuwe wetenschappelijke toevoeging aan het wetenschappelijke debat over de coronapandemie.

Er zijn tevens zwakke punten aan mijn onderzoek. Ten eerste is sprake van triangulatie, aangezien ik zowel gebruik maak van primaire als secundaire bronnen om tot informatie te komen. Het nadeel van secundaire bronnen is dat ik hiermee afwijk van het originele beleid dat regeringen uitschrijven. Naar mijn mening heb ik echter een beroep gedaan op betrouwbare wetenschappelijke of journalistieke bronnen, wat de resultaten in mijn onderzoek tot valide maakt. Ten tweede moest ik in het verzamelen van informatie rekening houden met een beperkt woordenaantal. In mijn analyse was ik genoodzaakt om het coronabeleid van de nationale staten op bondige wijze samen te vatten. Niet iedere coronamaatregel van een regering kon ik opnemen, wat ik als een beperking zie van mijn onderzoek. Er is hierdoor onvoldoende controle op hoe de coronapandemie was in de vier onderzochte staten op verschillende momenten. Ten derde is bij mijn beide hypothesen sprake van een spectrum. Er is geen staat met een volledig monodisciplinair adviesorgaan of een volledig multidisciplinair adviesorgaan. Er is eveneens een spanningsveld tussen een staat met een ingebedde overlegstructuur en een staat zonder ingebedde overlegstructuur. De conclusie van mijn onderzoek is daarmee niet volledig. Er zijn graduele verschillen te constateren tussen de vier staten, maar geen fundamentele verschillen. Naar mijn mening zijn de generalisaties van mijn onderzoek echter wel op voldoende substantieve informatie gebaseerd, ondanks de beschreven nuances.

5.3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Richting de toekomst is meer onderzoek nodig naar de invloed van experts op het coronabeleid. Wellicht gelden de bevindingen van mijn onderzoek tevens voor andere nationale staten. Of misschien dat buiten mijn casusselectie staten met een multidisciplinair

adviesorgaan overeenkomstig beleid hebben ten opzichte van staten met een monodisciplinair adviesorgaan. Dit zal dan tegen de voornaamste bevinding van mijn onderzoek ingaan. De vraag van externe generalisatie kan door vervolgonderzoek naar andere staten worden beantwoord.

Naast staatskundige factoren zijn tevens sociologische factoren van invloed op de totstandkoming van politiek beleid. Richting de toekomst kan meer aandacht worden besteed aan de cultuur van een nationale staat en de invloed hiervan op sociale contacten. Als een staat immers een cultuur heeft waarin mensen graag samenkomen is dit wellicht van invloed op het politiek beleid van de regering. Mocht een staat een meer geïndividualiseerde cultuur hebben, dan heeft dit wellicht invloed op de beslissing van de regering om sneller isolatiemaatregelen in te voeren. Verder spelen institutionele factoren een rol, zoals de ziekenhuiscapaciteit van de medische sector binnen een nationale staat. De logistieke mogelijkheden zijn eveneens van belang, aangezien de ene staat sneller vaccinaties uit zou kunnen voeren dan de andere staat.

Naar mijns inziens heb ik een deskundig onderzoek opgezet en uitgevoerd naar de invloed van adviesorganen op het coronabeleid. De opgedane inzichten voegen naar mijn mening iets toe aan het huidige wetenschappelijke debat over zowel de invloed van experts op politiek beleid, als de manier waarop regeringen met de coronapandemie zijn omgegaan. Bovendien kunnen de implicaties van mijn onderzoek van pas komen bij een eventuele volgende nationale crisis, als regeringen nadenken over het samenstellen van een adviesorgaan. Verder is in mijn onderzoek gekeken naar de staatsindeling van een land, maar onderbreekt het aan een bredere beschouwing van iedere nationale staat. Door uitgebreid in te gaan op de institutionele en culturele factoren van een nationale staat kan een overkoepelende analyse worden getrokken. De algemene conclusie van mijn onderzoek, namelijk de invloed van een adviesorgaan op het coronabeleid, zou door meerdere factoren moeten worden getoetst. Daarnaast was het gezien de limiet op het woordenaantal niet mogelijk om zorgvuldig te beschrijven hoe de coronapandemie verliep in iedere staat op meerdere momenten. Mijn eerste aanbeveling richting wetenschappers zou daarmee zijn om een uitgebreid kwalitatief onderzoek op te zetten naar de onderzochte staten in mijn casusselectie. Mijn tweede aanbeveling zou zijn om nieuwe staten te onderzoeken. Wellicht blijven de algemene bevindingen van mijn onderzoek geldig en is daarmee sprake van doorslaggevend onderzoek.

6. Literatuurlijst

- Andeweg, R. B. (2000). Consociational democracy. *Annual review of political science*, 3(1), 509–536.
- Angelova, M., Bäck, H., Müller, W. C., & Strobl, D. (2018). Veto player theory and reform making in Western Europe. *European journal of political research*, 57(2), 282–307.
- Atlani-Duault, L., Chauvin, F., Yazdanpanah, Y., Lina, B., Benamouzig, D., Bouadma, L., ... Delfraissy, J.-F. (2020). France's COVID-19 response: balancing conflicting public health traditions. *The lancet (British edition)*, 396, 219–221.
- Belgium.be. (2022, 18 februari). *Code oranje vanaf 18 februari 2022: geen sluitingsuur horeca meer, nachtleven open*. Geraadpleegd van https://www.belgium.be/nl/nieuws/2022/code_oranje_vanaf_18_februari_2022_geen_sluitingsuur_horeca_meer_nachtlevens_open.
- BNR. (2020, 21 september). *Spanje krijgt 140 miljard, maar weet niet wat het ermee moet*. Geraadpleegd van <https://www.bnr.nl/nieuws/internationaal/10421453/spanje-krijgt-140-miljard-maar-weet-niet-wat-het-ermee-moet>.
- Campbell, J. L., & Pedersen, O. K. (2015). Policy ideas, knowledge regimes and comparative political economy. *Socio-economic review*, 13(4), 679–701.
- Chamboredon, P., Roman, C., & Colson, S. (2020). COVID-19 pandemic in France: health emergency experiences from the field. *International nursing review*, 67(3), 326–333.
- Choose Paris region. (2020, 1 april). *Frankrijks economische responsplan voor COVID-19*. Geraadpleegd van <https://www.chooseparisregion.org/nl/nieuws/frankrijks-economische-responsplan-voor-covid-19>.
- Consulat général de France à Amsterdam. (z.d.). *Reizen naar Frankrijk*. Geraadpleegd van <https://amsterdam.consulfrance.org/Covid-19-Reizen-naar-Frankrijk#I-Beeindiging-sinds-1-augustus-2022-van-de-uitzonderingsmaatregelen-in-de-nbsp>.
- De Croo, A. (2020, 6 oktober). *Overlegcomité beslist strengere maatregelen en duidt COVID-19 commissaris aan*. Geraadpleegd van <https://www.premier.be/nl/overlegcomit%C3%A9-beslist-strengere-maatregelen-en-duidt-covid-19-commissaris-aan>.

- De Limburger. (2021, 12 juli). *Nieuwe Franse coronaregels klap voor toerist: zonder volledige vaccinatie of test vrijwel nergens toegang*. Geraadpleegd van https://www.limburger.nl/cnt/dmf20210712_96839205.
- Europa Nu. (2019, 31 januari). *Hoe werkt Nederland 2: Ons poldermodel, Amsterdam*. Geraadpleegd van https://www.europa-nu.nl/id/vktad89beapn/agenda/hoe_werkt_nederland_2_ons_poldermodel.
- García-Basteiro, A., Alvarez-Dardet, C., Arenas, A., Bengoa, R., Borell, C., Der Val, M... Legido-Quigley, H. (2020, 22 augustus). The need for an independent evaluation of the COVID-19 response in Spain. *The lancet*. Geraadpleegd van [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31713-X/fulltext#coronavirus-linkback-header](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31713-X/fulltext#coronavirus-linkback-header).
- González-Sanguino, C., Ausín, B., Castellanos, M. Ángel, Saiz, J., López-Gómez, A., Ugidos, C., & Muñoz, M. (2020). Mental health consequences during the initial stage of the 2020 Coronavirus pandemic (COVID-19) in Spain. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 172–176.
- González-Sanguino, C., Ausín, B., Castellanos, M. Ángel, Saiz, J., López-Gómez, A., Ugidos, C., & Muñoz, M. (2020). Mental health consequences of the coronavirus 2020 Pandemic (COVID-19) in Spain. A longitudinal study. *Frontiers in psychiatry*, 11, 1-6.
- Head, B. W. (2016). Toward more "evidence-informed" policy making? *Public administration review*, 76(3), 472–484.
- Hodges, R., Caperchione, E., Van Helden, J. et al. (2022). The role of scientific expertise in COVID-19 policy-making: Evidence from four European countries. *Public organization review*, 22, 249–267.
- Holdert, M. Van Hest, R. & De Vrieze, J. (2022, 25 april). *Wetenschappers bekritisieren gebrek aan openheid corona-adviezen*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2331727-wetenschappers-bekritisieren-gebrek-aan-openheid-corona-adviezen>.

- House of control. (z.d.). *Linking pin structuur (Rensis Likert)*. Geraadpleegd van <https://www.house-of-control.nl/linking-pin-structuur-principe-model-managementlaag-communicatie.html>.
- Insern. (2020, 3 april). *Frankrijk zet vele onderzoeksprojecten in gang tegen het Covid-19 virus*. Geraadpleegd van <https://innovatieinfrastructuurfrankrijk.blog/2020/04/03/frankrijk-zet-vele-onderzoeksprojecten-tegen-het-covid-19-virus-in-gang/>.
- International science council. (2020, 21 maart). *21 March 2020 – President constitutes the scientific committee of COVID-19 – an expert group to advise government*. Geraadpleegd van <https://ingsa.org/covid-19-policy-tracker/europe/spain/21-march-2020-president-constitutes-the-scientific-committee-of-covid-19-an-expert-group-to-advise-government/>.
- Knapp, A. (2022). France's party system in 2022. *Modern & contemporary France*, 30(4), 495–515.
- LC. (2023, 8 mei). *Boete in Frankrijk voor onnodige verplaatsing valt fors hoger uit*. Geraadpleegd van <https://lc.nl/buitenland/Boete-in-Frankrijk-voor-onnodige-verplaatsing-valt-fors-hoger-uit-25475125.html>.
- Lijphart, A. (1968). Typologies of democratic systems. *Comparative political studies*, 1(1), 3–44.
- Lijphart, A. (1969). Consociational democracy. *World politics*, 21(2), 207–225.
- Lindvall, J. (2009). The real but limited influence of expert ideas. *World politics*, 61(4), 703–730.
- Mulder, G. (2019, 6 september). *Onafhankelijkheidsverklaring was een wassen neus*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/06/onafhankelijkheidsverklaring-was-een-wassen-neus-a3972386>.

- Naar een gezond België. (2022, 22 december). *Wetenschappelijke groepen*. Geraadpleegd van <https://www.gezondbelgie.be/nl/blikvanger-gezondheidszorg/covid-19/organisatie/overlegorganen-en-crisiscellen/wetenschappelijke-groepen>.
- Newman, J. (2017). Deconstructing the debate over evidence-based policy. *Critical policy studies*, 11(2), 211–226.
- News.belgium. (2021, 12 februari). *Federale regering verlengt en breidt steunpakket uit*. Geraadpleegd van <https://news.belgium.be/nl/federale-regering-verlengt-en-breidt-steunpakket-uit>.
- Nieuwsblad. (2020, 14 april). *Werkgroep die exitstrategie voor coronamaatregelen uitwerkt legt vandaag eerste rapport voor aan regering*. Geraadpleegd van https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20200414_04921828.
- NOS. (2020, 14 maart). *Ook Frankrijk en Spanje gaan op slot in strijd tegen coronavirus*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2327128-ook-frankrijk-en-spanje-gaan-op-slot-in-strijd-tegen-coronavirus>.
- NOS. (2020, 20 april). *Dit zijn de experts die het coronabeleid bepalen*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/collectie/13824/artikel/2331065-dit-zijn-de-experts-die-het-coronabeleid-bepalen>.
- Nu.nl. (2023, 9 mei). *Frankrijk pompt in strijd tegen coronacrisis 100 miljard euro in economie*. Geraadpleegd van <https://www.nu.nl/economie/6074970/frankrijk-pompt-in-strijd-tegen-coronacrisis-100-miljard-euro-in-economie.html>.
- Nu.nl. (2023, 11 mei). *Spanje trekt 11 miljard euro uit om bedrijven te ondersteunen in coronacrisis*. Geraadpleegd van <https://www.nu.nl/economie/6118279/spanje-trekt-11-miljard-euro-uit-om-bedrijven-te-ondersteunen-in-coronacrisis.html>.
- Pallarés, F., & Keating, M. (2003). Multi-Level electoral competition. *European urban and regional studies*, 10(3), 239–255.

- Rabobank. (2020, 11 mei). *De Spaanse economie lijdt enorm door de coronacrisis*. Geraadpleegd van <https://www.rabobank.nl/kennis/d011310948-de-spaanse-economie-lijdt-enorm-door-de-coronacrisis>.
- Ramakrishna, S. (2022). Monodisciplinary-plus researchers: What and why? *Drying technology*, 40(1), 1–4.
- RIVM. (z.d.). *Outbreak management team (OMT)*. Geraadpleegd van <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/omt>.
- RIVM. (z.d.). *Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)*. Geraadpleegd van <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/tvl>.
- RIVM. (2022, 31 oktober). *De gevolgen van de coronapandemie voor de gezondheid en het welzijn: deel 2. Een literatuurstudie*. Geraadpleegd van <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2022-0124.pdf>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Februari 2020: Eerste coronabesmetting in Nederland*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/februari-2020-eerste-coronabesmetting-in-nederland>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Maart 2020: Maatregelen tegen verspreiding coronavirus, intelligente lockdown*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/maart-2020-maatregelen-tegen-verspreiding-coronavirus>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *April 2020: Verlenging maatregelen aankondiging en uitbreiding testbeleid*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/april-2020-verlenging-maatregelen-aankondiging-en-uitbreiding-testbeleid>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Mei 2020: Economische gevolgen, financiële steun en versoepeling maatregelen*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/mei-2020-economische-gevolgen-financiele-steun-en-versoepeling-maatregelen>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Juni 2020: Versoepeling coronamaatregelen en testen voor iedereen*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/juni-2020-versoepeling-coronamaatregelen-en-testen-voor-iedereen>.

- Rijksoverheid. (z.d.). *Oktober 2020: Tweede golf en gedeeltelijke lockdown*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/oktober-2020-tweede-golf-en-gedeeltelijke-lockdown>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Januari 2021: Invoering avondklok en start vaccinatie*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/januari-2021-invoering-avondklok-en-start-vaccinatie>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Juni 2021: De samenleving gaat weer open*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn/juni-2021-de-samenleving-gaat-weer-open>.
- Rijksoverheid. (2020, 17 december). *Eerste vaccinatie op 8 januari 2021*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/12/17/eerste-vaccinatie-op-8-januari-2021>.
- Rijksoverheid. (2023, 10 maart). *Laatste specifieke corona-adviezen vervallen, maar gebruik je gezonde verstand bij luchtwegklachten*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/03/10/laatste-specifieke-corona-adviezen-vervallen-maar-gebruik-je-gezonde-verstand-bij-luchtwegklachten>.
- Royo, S. (2020). Responding to COVID-19: The case of Spain. *European policy analysis*, 6(2), 180–190.
- RTLNieuws. (2020, 13 maart). *Spanje roept noodtoestand uit om corona en zet het leger in*. Geraadpleegd van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5055711/spanje-noodtoestand-coronavirus-leger-madrid-covid-19-corona>.
- RTLNieuws. (2022, 3 juni). *Reizigers uit EU kunnen weer zonder coronapas naar Spanje*. Geraadpleegd van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5312872/corona-coronapas-spanje-reizigers-niet-meer-verplicht>.
- Sabatier, P. A. (1987). Knowledge, policy-oriented learning, and policy change. *Knowledge*, 8(4), 649–692.
- Sager, F., & Mavrot, C. (2020). Switzerland's COVID-19 policy response: Consociational crisis management and neo-corporatist reopening. *European policy analysis*, 6(2), 293–304.

- Sciensano. (z.d.). *Noodsituatie en interventie*. Geraadpleegd van <https://www.sciensano.be/nl/over-sciensano/noodsituatie-en-interventie>.
- Spanje vandaag. (2020, 14 november). *De onderverdeling van Spanje in regio's, provincies en comarca's*. Geraadpleegd van <https://www.spanjevandaag.com/14/11/2020/de-onderverdeling-van-spanje-in-regios-provincies-en-comarcas/>.
- Spijker, J. (24 november 2020). *Vermaard poldermodel door corona zwaar onder druk*. Geraadpleegd van <https://www.telegraaf.nl/financieel/1743495678/vermaard-polderoverleg-door-corona-zwaar-onder-druk>.
- UWV. (z.d.). *Tijdelijke noodmaatregel overbrugging werkgelegenheid (NOW)*. Geraadpleegd van <https://www.uwv.nl/werkgevers/overige-onderwerpen/now/index.aspx>.
- Van Den Brink, R. (2020, 20 april). *Dit zijn de experts die het coronabeleid bepalen*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/collectie/13824/artikel/2331065-dit-zijn-de-experts-die-het-coronabeleid-bepalen>.
- Van Den Dool, P. (2022, 12 oktober). *Effect coronamaatregelen 'niet of nauwelijks gemonitord' en stevige kritiek op OMT; de belangrijkste conclusies uit OVV-rapport*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/10/12/coronamaatregelen-veel-discussie-vooraf-geen-goed-onderzoek-achteraf-a4144953>.
- Van Der Meer. (1993). *De Spaanse arbeidsverhoudingen in transitie, lessen voor Oost-Europa?* *Tijdschrift voor arbeidsvraagstukken*, 9, 284-299.
- VRTNWS. (2019, 29 mei). *Een "confederaal België", hoe zou dat eruitzien? En zou het beter werken?* Geraadpleegd van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/05/29/een-confederaal-belgie-hoe-zou-dat-eruit-zien-en-zou-het-bet/>.
- VRTNWS. (2022, 20 mei). *Mondmaskers verdwijnen op het openbaar vervoer, nog mondmaskerplicht in ziekenhuizen en bij dokter en apotheek*. Geraadpleegd van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/20/overlegcomite/>.